
El català no està «greument amenaçat».

Una crítica tècnica de l'alarmisme lingüístic a propòsit d'*El futur del català depèn de tu*

ALBERT BRANCHADELL

Universitat Autònoma de Barcelona

albert.branchadell@uab.cat

Resum: Al seu llibre *El futur del català depèn de tu*, Carme Junyent sosté que el català està greument amenaçat. Aquest article posa en dubte els tres arguments que utilitza Junyent, principalment basats en les dades de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població: la «caiguda sostinguda del nombre de parlants», la «reducció de la base territorial» i el postulat que «els joves parlen menys en català». Addicionalment, l'article vol mostrar com Junyent interpreta incorrectament el marc de la UNESCO per a l'estudi de la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües, en la mesura que una aplicació estricta dels criteris de la UNESCO al català no permet afirmar que aquesta llengua —a Catalunya— estigui en perill de desaparició.

Paraules clau: català, alarmisme lingüístic, Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població, vitalitat lingüística, perill de desaparició de les llengües.

Catalan is not «under serious threat». A technical critique of linguistic alarmism with regard to *El futur del català depèn de tu*

Abstract: In her book *El futur del català depèn de tu* (*The future of Catalan depends on you*) Carme Junyent claims that Catalan is under serious threat. This paper casts doubts on the three arguments used by Junyent, mainly based on data from the survey on Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població: the «sustained drop in the number of speakers», the «reduction of the territorial base» and the postulate that «young people speak less Catalan». In addition, the article aims to show how Junyent misinterprets the UNESCO framework for the study of language vitality and endangerment, insofar as a strict application of the UNESCO criteria to Catalan does not allow the contention that it is —in Catalonia— in danger of extinction.

Keywords: Catalan, linguistic alarmism, Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població, language vitality, language endangerment.

Introducció

A Catalunya, des de la publicació del «manifest» d'*Els Marges* (DDAA 1979), la tendència a témer, sospitar o fins pronosticar la desaparició del català es manifesta periòdicament, i ha conegut fites com l'article en què August Rafanell i Albert Rosich van vaticinar que el procés d'extinció del català podia quedar sentenciat cap al 2040, «quan l'última generació que haurà tingut el català com a llengua materna [...] l'abandoni per adreçar-se als seus fills» (RAFANEL·L I ROSICH 1990, p. 26). Vint-i-cinc anys més tard Pau Vidal va sostenir que «el català no es morirà per falta de parlants: es morirà

per falta de català» (VIDAL 2015, p. 14); segons ell, el català d'avui registra un nivell d'interferències del castellà tan elevat que està a punt de perdre la idiosincràsia per convertir-se en una varietat d'aquesta llengua. L'any 2020, amb l'ajut de la periodista Bel Zaballa, Carme Junyent va publicar un llibre de naturalesa aparentment divulgativa en el qual defensa la tesi contrària (JUNYENT 2020). Parafrasejant Vidal, podríem dir que Junyent sosté que «el català no es morirà per falta de català: es morirà per falta de parlants»; segons ella, el català ha entrat en un procés d'extinció clàssic, que fins i tot té un termini concret, que coincideix amb el que van fixar Rafanell i Rosich fa 30 anys: «si no hi fem res», diu Junyent (2020, p. 136), «el 2040 potser ens haurem quedat sense llengua». Aquesta aportació de Carme Junyent té dues diferències amb la de Pau Vidal. D'una banda, Junyent no és una lletraferida i prou, sinó una lingüista de prestigi, que també posa en joc el seu prestigi en obres de naturalesa divulgativa. De l'altra, Junyent no es limita a enfil·lar anècdotes, sinó que utilitza dades (de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població, principalment). En aquest article ens proposem argüir que les dades que esgrimeix Junyent no permeten concloure que el català estigui greument amenaçat, i en aquest marc argüïrem que Junyent potser s'equivoca a l'hora d'interpretar el marc de la UNESCO per a l'estudi de la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües (UNESCO 2003).

Junyent utilitza tres arguments per a fonamentar la seva tesi: la «caiguda sostinguda del nombre de parlants» (2020, p. 35 i seg.), la «reducció de la base territorial» (2020, p. 37 i seg.) i el postulat que «els joves parlen menys en català» (2020, p. 45 i seg.). Els repassarem un per un.

1. Caiguda sostinguda del nombre de parlants

Aquest primer argument l'analitzarem des de quatre angles, els tres que utilitza Junyent (la llengua inicial, la llengua habitual i la llengua en què es comencen les converses) i també el de la transmissió intergeneracional, que és clau a l'hora d'analitzar la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües. Un advertiment previ és que en tota la nostra argumentació partirem de la mateixa premissa que Junyent, encara que no sigui evident: la fiabilitat de les dades de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població (vegeu VILA 2009 per a una anàlisi de la fiabilitat de la pregunta sobre la llengua habitual).

a) *Llengua inicial*

Per començar, Junyent es fixa en les dades sobre la llengua inicial que aporta l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població (d'ara endavant, EULP).

Segons Junyent (2020, p. 36), «l'any 2003 hi havia un 40,4 % de la població que tenia com a llengua inicial el català, i l'any 2008 era un 31,5 %» (les xifres exactes són 40,5 i 31,6 respectivament). Quan es compara el 2003 amb el 2008 s'ha de vigilar,

perquè les millores introduïdes a l'EULP 2008 van fer que les dades de 2003 i les de 2008 no fossin directament comparables. En llenguatge dels estadístics, entre 2003 i 2008 hi va haver un «trencament de sèrie» (MASATS i TORRAS 2011, p. 40). Això va obligar a reponderar les dades del 2003 perquè poguessin ser utilitzades i comparades amb les de 2008 i posteriors. Feta la reponderació, el percentatge de 2003 ja no seria el 40,5 que dèiem, sinó el 36,2. Sigui com sigui, encara que la davallada fos més petita del que apressadament apunta Junyent (2020, p. 36), és veritat que entre 2003 i 2008 el percentatge de persones que van dir que tenien el català com a llengua inicial va reular. La pregunta que ens hem de fer aquí és si amb les dades posteriors podem dir que el català està en caiguda «sostinguda», tal com sosté Junyent.

Les dades de la taula 1 no indiquen precisament això. Un cop anotada la reculada de 2008 respecte a 2003, des de 2008 ençà la tònica del català com a llengua inicial no és de reculada sinó d'estabilitat. Fa 10 anys que el català se situa en el 31-32 % de la població i no es mou dels 2M de persones en xifres rodones.

Taula 1. Població de llengua inicial catalana. Xifres absolutes i relatives

	2003	2008	2013	2018
%	36,2	31,6	31,0	31,5
N	2.036,2	1.949,5	1.940,0	2.010,4

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7202>>(dades enllaçades 2003-2008-2013) i <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=3566>> (dades 2008, 2013 i 2018)

És possible que l'autora cregui que la reculada no s'observa comparant el percentatge de l'EULP 2018 amb el percentatge de l'edició anterior, sinó comparant aquests percentatges amb un llindar definit externament. Segons Junyent (2020, p. 36), «parlem de reculada quan partim només d'un 40 % de parlants inicials respecte a la població total, és a dir, que el 2003 ja estàvem molt per sota de la meitat». Qui diu que menys de la meitat de parlants inicials respecte a la població total sigui una «reculada»? En parlarem més endavant.

b) Llengua habitual

En segon lloc, Junyent (2020, p. 36) considera que el percentatge de gent que té el català com a llengua habitual —un 36,1 % a l'EULP 2018— «també fa encendre les alarmes». Estranyament, aquí Junyent no compara les dades de 2018 amb les d'anys anteriors (ni dona xifres absolutes). Si ho hagués fet, hauria hagut de reconèixer que no hi ha una reculada estadística.

Certament, a propòsit de la llengua habitual podríem fer les mateixes reflexions que hem fet per a la llengua incial. Un cop admesa la reculada de 2008 respecte de 2003, les dades de la taula 2 indiquen que des de 2008 ençà la tònica del català com a llengua habitual no és de reculada sinó d'estabilitat. Fa 10 anys que el català no es mou del 36 % de la població i se situa entre 2,2 i 2,3M de persones. El 36,1 que segons Junyent «fa encendre les alarmes» és estadísticament igual als percentatges dels 10 anys anteriors.

Taula 2. Població de llengua habitual catalana. Xifres absolutes i relatives

	2003	2008	2013	2018
%	46,0	35,6	36,3	36,1
N	2.584,9	2.196,6	2.269,6	2.305,1

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7202>>(dades enllaçades 2003-2008-2013) i <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=3571>>(dades 2008, 2013 i 2018)

Com abans, és possible que l'autora cregui que la reculada no s'observa comparant el percentatge de l'EULP 2018 amb el percentatge de l'edició anterior, sinó comparant aquests percentatges amb un llindar definit externament. Ja hem dit que en parlarem més endavant.

c) Persones que comencen la conversa en català

Segons Junyent (2020, p. 36), un altre «síntoma clar» de llengua en retrocés és que el percentatge de persones que sempre comencen una conversa en català «s'ha reduït» entre 2013 i 2018. (Aquesta pregunta no és a les edicions anteriors de l'EULP.)

El primer que cal dir és que passar del 24,7 al 23,6 (quan el marge d'error de l'enquesta va ser 1,36 el 2013 i 1,03 el 2018) no és clarament un retrocés sinó més aviat una mostra d'estabilitat. En segon lloc, cal vigilar els adverbis. Primer Junyent (2020, p. 36) diu que el percentage de persones que *sempre* comencen una conversa en català s'ha reduït, i a la frase següent afirma que «menys d'una quarta part comença una conversa en català» (sense el «sempre»). La caiguda de l'adverbi induïx a pensar (erròniament) que més de tres quartes parts de la població no comencen mai una conversa en català. Junyent hauria de dir que «menys d'un quart de la població comença les converses en català *sempre*» i que «aquesta proporció s'ha mantingut estable entre 2013 i 2018, mentre que s'observa un creixement genuí dels qui comencen les converses en català sovint».

En aquest sentit, les dades de la taula 3 són prou eloqüents. Si sumem el «sempre» i el «sovint», el català va passar del 50,5 del 2013 al 52,5 del 2018, és a dir, va pujar 2 punts, i al mateix temps el «mai» va *baixar* 2,7 punts en 5 anys.

Taula 3. Població segons la freqüència en què inicia les converses en català

	2013	2018
Sempre	24,7	23,6
Sovint	25,8	28,9
Poques vegades	17,4	18,2
Mai	29,6	26,9

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7342>>

En conclusió: entre 2013 i 2018 el percentage de persones que sempre inicien les converses en català no «s'ha reduït». I si bé és cert que només una quarta part de la població inicia les converses en català sempre, hi ha una proporció no gens negligible que les inicia en català sovint. I encara podríem afegir que si s'observés la davallada que pretén Junyent no seria un «síntoma prou clar de llengua en perill d'extinció» (2020, p. 37), per la simple raó que en el marc de la UNESCO per a l'estudi de la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües no hi ha un indicador relatiu a la llengua en què s'inicien les converses (UNESCO 2003).

d) El català s'està deixant de transmetre?

En aquest apartat de «caiguda sostinguda del nombre de parlants» és molt significatiu que Junyent no es refereixi a les dades de transmissió intergeneracional, un dels factors clau en el manteniment o en la desaparició de les llengües. En diferents llocs del seu llibre, Junyent suggereix que la transmissió intergeneracional del català està en perill, però mai posa les dades de l'EULP damunt de la taula. Per què no tenim un titular del tipus «caiguda sostinguda en la transmissió generacional del català»? La raó és ben simple: Junyent sap que un titular així no seria veritat.

L'EULP 2018 encara no ha estat analitzada a fons com ho va ser l'EULP 2013. En tot cas, el que ens indica l'anàlisi de 2013 no és una caiguda sostinguda de la transmissió intergeneracional del català. Aquí ens agradaria reproduir l'anàlisi que el sociolingüista Joaquim Torres-Pla —un autor no gaire propens al cofoisme— va fer de les dades sobre transmissió intergeneracional de 2013, unes dades que indiquen més aviat *el contrari* del que suggereix Junyent (Torres-Pla 2018).

En primer lloc, Torres-Pla (2018, p. 101 i seg.) utilitza un indicador de la transmissió conegut com a «índex de transmissió intergeneracional del català» (ITIC). El càlcul de l'ITIC és senzill:

ITIC = (percentatge d'ús prioritari del català amb els fills — percentatge d'ús prioritari del català amb els progenitors) / 100

El resultat és una xifra que varia entre -1 i $+1$. En general, una llengua en procés d'extinció registra un ITIC negatiu. En el cas del català, l'ITIC és positiu: hi ha més persones que parlen català amb els fills que no pas amb els progenitors —just al revés del que passa amb les llengües en procés d'extinció.

En la seva anàlisi, Torres-Pla va examinar la qüestió des de l'angle de la llengua parlada amb els fills segons la llengua emprada amb els progenitors. Torres-Pla (2018, p. 108) hi va veure tres resultats interessants poc compatibles amb la tesi de l'extinció:

En primer lloc, veiem que entre els que parlen de manera prioritària el català amb els progenitors, la gran majoria també el parla als fills (94,7 %), cosa que mostra un alt grau de manteniment familiar d'aquesta llengua [...]. En segon lloc, resulta que entre els que parlen tant català com castellà amb els progenitors, quasi els dos terços empren el català prioritàriament amb els fills (65,2 %), cosa que mostra que les parelles mixtes lingüísticament són un dels motors del progrés del català en la transmissió [...]. En tercer lloc, una altra dada interessant és que entre els que parlen castellà prioritàriament amb els progenitors un percentatge minoritari però apreciable, el 13,5 %, tria el català amb els fills.

En les seves reflexions, Torres-Pla observa que la majoria de la població no canvia en la transmissió intergeneracional, és a dir, que parla la mateixa llengua amb els progenitors i amb els fills (el 76,2 %). Ara bé, entre els qui canvien hi ha molta més gent que adopta el català (11,9) que no pas el castellà (3,8). Segons Torres-Pla (2018, p. 110), «l'11,9 % d'adoptants de català és un percentatge apreciable, que correspon a una població d'unes 470.000 persones».

En aquest punt, Torres-Pla es fixa en dos subgrups dels qui canvien de llengua en la transmissió intergeneracional, els que adopten el castellà amb els fills havent parlat català amb els progenitors i els que fan al revés.

Les conclusions de Torres-Pla (2018, p. 110) no van en la línia de la tesi de l'extinció:

Els que adopten el castellà amb els fills havent parlat català amb els progenitors són un grup molt reduït, que representa el 0,5 % dels que tenen fills, unes 21.000 persones. [...] Els que passen del castellà amb els progenitors al català amb els fills són un grup clarament més nombrós. Es tracta del 7,7 % de la població que té fills, que correspon a una mica més de 300.000 persones.

L'anàlisi de Torres-Pla no s'acaba aquí. A més d'analitzar la transmissió lingüística intergeneracional a partir de la llengua emprada amb els progenitors i la usada amb els fills, l'EULP permet estudiar la transmissió examinant la llengua emprada pels entrevistats amb els fills segons la llengua inicial dels mateixos entrevistats i la de les seves

parelles. Com el mateix Torres-Pla comenta (2018, p. 111), «això permet aprofundir en un element clau de la transmissió intergeneracional, la tria de la llengua amb els fills en les parelles lingüísticament mixtes».

En aquest apartat, les consideracions de Torres-Pla (2018, p. 111) tampoc sembla que abonin la tesi de l'extinció:

tant si l'enquestat és de llengua inicial catalana com castellana, tria clarament més el català que el castellà amb els fills. L'enquestat de llengua inicial catalana tria el català en un percentatge més alt, però l'enquestat de llengua inicial castellana també prefereix més sovint el català que el castellà. Es confirma, doncs, plenament que en el si de les parelles mixtes lingüísticament es produeix un avenç important del català en la transmissió intergeneracional.

Un cop comprovat que l'EULP no permet dubtar de la solidesa de la transmissió intergeneracional del català podem abordar el segon argument que utilitza Junyent en pro de la seva tesi.

2. Reducció de la base territorial

Junyent (2020, p. 38) argüeix que «la base territorial del català s'ha anat reduint. N'hi ha prou de passejar-se pel país i fixar-se on es parla català i amb quina freqüència i comparar-ho amb uns dos-cents anys enrere, quan no hi havia la barreja de llengües que hi ha avui». Com es pot veure fàcilment, aquí hi ha un canvi de perspectiva sobtat. Si abans ens movíem en el si de l'EULP i analitzàvem l'evolució dels darrers 10 o 15 anys, aquí Junyent opta per comparar el present amb «dos-cents anys enrere». Però més que la trampa intel·lectual que suposa remuntar-se de sobte a un període tan anterior només per afavorir la pròpia argumentació, el que confon és la barreja de conceptes. De què estem parlant quan parlem de «reducció de la base territorial»?

Segons Junyent (2020, p. 38 i seg.),

l'any 1996 [cens lingüístic] ja no hi havia cap comarca costanera, tret del Montsià, ni cap comarca de les més industrialitzades on el percentatge de persones que sabien parlar català arribés al 90% [...] Tenint en compte que fa dos-cents anys, abans de la Revolució Industrial, aquesta proporció es donava a totes les comarques, la conclusió és prou clara: la base territorial del català s'ha reduït i continua reduint-se.

Aquí Junyent identifica la reducció de la base territorial amb la reducció de persones que saben parlar català. Al nostre entendre, la reducció de la base territorial s'hauria

produït si ara hi hagués comarques on el català ja no es parlés, on el percentatge de persones que saben parlar català hagués baixat a zero o a nivells residuals. Evidentment, a Catalunya aquestes comarques no existeixen. Sembla que quan Junyent parla de la reducció de la base territorial en realitat està parlant de la reducció de la base *demogràfica*, que era el tema de l'apartat anterior. Sigui com sigui, li podem seguir el corrent i ens podem preguntar si la base territorial del català —interpretada en termes de la proporció de persones que «saben parlar català»— *continua* reduint-se.

Si ens cenyim a les dades de l'EULP, no sembla que la resposta sigui afirmativa. En primer lloc, tal com es pot veure a la taula 4, segons l'EULP la capacitat de parlar català no reula sinó que més aviat creix: després de la reculada de 2008 respecte de 2003, ha pujat 2,9 punts en 10 anys:

Taula 4. Població segons coneixement del català

	2003	2008	2013	2018
Entendre'l	96,5	94,6	94,3	94,4
Parlar-lo	81,6	78,3	80,4	81,2
Llegir-lo	89,0	81,7	82,4	85,5
Escriure'l	58,8	61,8	60,4	65,3

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7287>>(dades enllaçades 2003-2008-2013) i <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=4987>> (dades 2008, 2013 i 2018)

En segon lloc, el percentatge de joves que saben parlar català és significativament més alt que el del conjunt de la població. L'any 2018, el 96,3 % dels joves de 15-19 anys sabia parlar català (<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=4945>). Això fa que l'horitzó sigui el contrari del que hi havia l'any 1996. Amb les xifres de l'EULP, es pot intuir que el percentatge de persones que saben parlar català arribarà al 90 % a *totes* les comarques.

Després de la seva reflexió sobre el coneixement del català, Junyent fa un nou gir en l'argumentació i es refereix al seu ús com a llengua habitual, un altre cop fora de l'EULP. Segons Junyent (2020, p. 41), «l'any 2011, el Baròmetre de la Comunicació i la Cultura ja mostrava que [...] ja només quedaven tres comarques on el català fos la llengua habitual de més del 80% de la població».

En aquest cas hem de fer la mateixa reflexió d'abans. Al nostre entendre, la reducció de la base territorial s'hauria produït si ara hi hagués comarques on el percentatge de persones que tenen el català com a llengua habitual hagués baixat a zero o a nivells residuals. Un cop més, a Catalunya aquestes comarques no existeixen. Quan Junyent parla de la reducció de la base territorial en realitat està parlant de la reducció de la base *demogràfica*, que torna a ser el tema de l'apartat anterior. En aquest cas, el que

hem pogut veure en aquell apartat és que —en el conjunt de Catalunya— el percentatge de persones que tenen el català com a llengua habitual no s'està reduint sinó que s'està mantenint al voltant del 36 % al llarg de tota una dècada.

Junyent acaba la seva reflexió en aquest segon apartat amb un nou gir argumental, que va del paper del català com a llengua habitual a la capacitat d'entendre'l. Segons Junyent (2020, p. 44), «la realitat és que no podem anar gaire lluny sense trobar algú que no parli català. En canvi, fa anys, hi havia molts territoris on et podies moure sabent que la cosa estranya seria trobar algú que no t'entengués. Això ja no passa».

Si «algú que no parli català» vol dir «algú que no parli habitualment català», la primera frase d'aquest passatge és ben plausible (36,1 % de catalanoparlants habituals). Si, en canvi, vol dir «algú que no sàpiga parlar català», l'afirmació ja és més discutible (el 81,2 % de persones saben parlar català). El que no és gaire admissible és sostenir que és fàcil trobar algú que no entengui el català considerant que el percentatge de persones que l'entenen està en el 94,4.

3. Els joves parlen menys en català

El tercer argument de Junyent és l'ús del català entre els joves. Segons Junyent (2020, p. 45) el català «va deixant de ser la llengua habitual dels joves», «els joves [...] cada vegada el parlen menys». Després del *détour* pels «dos-cents anys enrere» i altres fonts més contemporànies, per a substantiar aquest argument Junyent torna a l'EULP i utilitza les dades de llengua habitual i de llengua en què s'inicien de les converses de l'enquesta.

a) Llengua habitual

Analitzant l'evolució d'aquest indicador, el llenguatge de Junyent (2020, p. 45) s'esbiaxa. Si deixem de banda la «forta caiguda» de 2008 respecte de 2003, Junyent considera que el creixement de 4,9 punts de 2008 a 2013 és un «petit repunt», mentre que la diferència d'1,2 punts de 2018 respecte a 2013 és una «davallada».

Taula 5. Població de 15-29 anys segons llengua habitual

	2003	2008	2013	2018
%	42,2	31,5	36,4	35,2

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7224>> (dades enllaçades 2003-2008-2013) i <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=3572>> (dades 2018)

Al marge de si el repunt de 2013 és petit o gran, el que és segur és que la variació d'1,2 punts entre 2013 i 2018 no és clarament una davallada, en la mesura que aquests 1,2 punts

estan molt a prop de l'error de l'enquesta (1,36 el 2013 i 1,03 el 2018). En tot cas, el 35,2 dels joves de 15-29 que tenen el català com a llengua habitual no és estadísticament inferior al 36,1 de la mitjana de Catalunya. I un altre fet curiós —per a una llengua que «va deixant de ser» la llengua habitual dels joves— és que aquest 35,2 sigui decididament *superior* al del següent grup d'edat (30-44 anys, 29,8 %).

Junyent no es fixa en les dades de llengua inicial per edats. Si ho hagués fet, hauria descobert una situació que casa poc amb la tesi de l'extinció. L'any 2018, el 33,7 % dels joves de 15-29 anys tenia el català com a llengua inicial, un percentatge més elevat que la mitjana de Catalunya (31,5) i sobretot més elevat que el del següent grup d'edat (30-44 anys, 25 %) .

b) Persones que comencen la conversa en català

Junyent s'exclama que només un 16,3 % de joves de 15-29 anys diguin que comencen «sempre» les converses en català. Segons Junyent (2020, p. 45), «els joves en aquesta franja d'edat són els qui presenten el percentatge més baix, els qui menys converses comencen en català». Així com el 16,3 és indiscutible (és el que diu l'EULP), això segon no ho podem saber. Entre 2013 i 2018 s'observa una baixada genuïna del «sempre» (del 21,5 al 16,3 %) , però també un creixement genuí del «sovint» (del 33,7 al 39 %). Si sumem el «sempre» i el «sovint», els percentatges de 2013 (55,2) i de 2018 (55,3) revelen una vegada més una situació d'estabilitat. Fent aquesta suma, el titular surt al revés: «els joves en aquesta franja d'edat són els qui presenten el percentatge més *alt*, els qui *més* converses comencen en català».

Taula 6. Població segons la freqüència en què inicia les converses en català, per edats, 2018

	Sempre	Sovint	Sempre + Sovint	Poques vegades	Mai	Poques vegades + Mai	No consta
15-29	16,3	39,0	55,3	25,3	17,1	42,4	2,4
30-44	16,9	32,1	49,0	21,4	26,7	48,1	2,9
45-64	25,0	28,1	53,1	17,2	27,5	44,7	2,3
65 i més	35,5	18,0	53,5	9,9	34,1	44,0	2,4
TOTAL	23,6	28,9	52,5	18,2	26,9	45,1	2,5

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7346>>

Com suggeríem abans, els qui comencen les converses en català «sovint» (o fins i tot «poques vegades») també comencen converses en català. El que no podem fer és reduir el «sovint» (ni el «poques vegades») al «mai». Junyent hauria hagut de dir que els joves de 15-29 anys són «els qui menys comencen les converses en català *sempre*», no pas «els qui menys converses comencen en català».

La situació també es pot veure a l'inrevés: els joves de 15-29 anys són els qui presenten el percentatge més baix tant de «mai» com de la suma de «mai» i «poques vegades». Aquesta dada tampoc casa amb la tesi de l'extinció. Si els joves cada vegada parlessin *menys* en català, caldria esperar que fossin els qui *més* responen que no comencen «mai» les converses en català.

Arribats en aquest punt, l'autora fa una estranya referència a la transmissió lingüística intergeneracional. Junyent sosté que «encara no hi ha dades recents sobre la transmissió de la llengua de pares a fills en famílies en què només un dels progenitors té el català com a primera llengua» i per això «no sabem [...] si en aquests casos es parla en català als fills o no». Com hem dit abans, les dades que han estat analitzades (Torres-Pla 2018) mostren un bon nivell de transmissió en famílies en què només un dels progenitors té el català com a primera llengua.

4. «El llindar que posa la UNESCO»

Fins aquí la nostra resposta als tres arguments empírics que aporta Junyent per a substar la seva tesi. On ella veu una caiguda sostinguda del nombre de parlants, les dades —de 2008 ençà— indiquen estabilitat. On ella veu una reducció de la base territorial, les dades no en mostren cap *stricto sensu*. I on ella veu que els joves cada cop usen menys el català, les dades suggereixen com a mínim un panorama més matisat.

En aquesta reposta ens hem cenyit als arguments que Junyent pretén fonamentar en dades i hem deixat de banda tot un seguit d'afirmacions sense suport empíric que l'autora va deixant anar al llarg del seu llibre (per exemple, que l'actitud de bandejar el català i recórrer al castellà comença a ser freqüent entre els catalanoparlants mateixos). Parlant de dades, ens queda pendent una afirmació central de Junyent que hem reproduït quan discutíem les dades de llengua inicial: «parlem de reculada quan partim només d'un 40 % de parlants inicials respecte a la població total» (JUNYENT 2020, p. 36). Semblaria que, fins i tot acceptant que la proporció de catalanoparlants inicials no s'ha bellugat en una dècada, el català s'acosta a un suposat llindar que marca la frontera entre la supervivència i la desaparició. No podem deixar d'acabar aquest article sense desmuntar la teoria que el català és una llengua greument amenaçada d'acord amb els estàndards internacionals.

Aquest comentari ens condueix a unes consideracions que ha fet l'autora en ocasions anteriors sobre la UNESCO i els seus criteris per a determinar en quins casos una llengua es pot considerar en perill de desaparició (*endangered*).

Junyent (2005, p. 29) va considerar dos símptomes que mostrarien que estem molt a prop de la «fase irreversible»: «l'ús baixíssim del català entre els joves» i «el descens percentual de les persones que declaren el català com la seva primera llengua en les darreres enquestes de l'àrea metropolitana». A aquests símptomes referits a l'ús Junyent hi va afegir el de la transmissió intergeneracional. Segons Junyent (2005, p. 30),

Actualment ja ens trobem per sota del 40 % de transmissió i tot depèn del comportament lingüístic de les persones nascudes entre 1973 i 1983, és a dir, els que ara comencen a tenir fills, per estabilitzar la situació de manera que es pugui actuar o per situar-nos per sota del 30 % que la UNESCO posa com a llindar per considerar que una llengua es troba «amençada».

Junyent s'hi va tornar a referir si més no en unes declaracions fetes l'any 2008 a Andorra. Segons la crònica del diari *Avui* del 30 d'agost de 2008 (avui.cat 2008), la lingüista hauria afirmat que a les Valls el català està a les portes d'esdevenir una llengua en perill d'extinció, «tenint en compte [...] que el 29 % d'ús social d'avui en dia s'aproxima al 30 % que la UNESCO ha marcat com a llindar per considerar que una llengua està en procés de desaparició».

Puigpelat (2008) va reproduir l'argument: segons el presumpte criteri de la UNESCO aportat per Junyent, «una llengua està en risc d'extinció quan l'ús social està per sota del 30 %». Una manifestació ben recent d'aquesta teoria del llindar del 30 % la trobem en la campanya *Emergència lingüística* engegada per Plataforma per la Llengua al desembre de 2020. Al web de l'entitat s'afirma que «amb només el 32 % de parlants habituals arreu dels territoris de parla catalana, [el català] és una llengua greument amenaçada», i a Escuder (2020) el seu president es va referir explícitament al supòsit en què una llengua «se situa per sota del llindar del 30 % de locutors».

Deixant ara de banda la inexactitud de les dades andorranes (el 29 % d'ús social no el trobareu enlloc), en aquesta secció ens proposem de suggerir que Junyent no ha entès correctament aquest llindar del 30 % «que la UNESCO posa com a llindar per considerar que una llengua es troba amenaçada» —ni referit a la transmissió com deia Junyent (2005) ni referit a l'ús social com pretenen el diari *Avui*, Francesc Puigpelat, el president de la Plataforma per la Llengua i altres seguidors seus.

L'any 2003, la UNESCO va desenvolupar un marc per a l'estudi de la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües (UNESCO 2003), que consta de sis factors principals. El factor 1 és la transmissió lingüística intergeneracional. Respecte a aquest factor, la UNESCO (2003, p.8) distingeix sis graus de perill:

Degree of endangerment	Grade	Speaker Population
<i>safe</i>	5	The language is used by all ages, from children up.
<i>unsafe</i>	4	The language is used by some children in all domains; it is used by all children in limited domains.
<i>definitively endangered</i>	3	The language is used mostly by the parental generation and up.
<i>severely endangered</i>	2	The language is used mostly by the grandparental generation and up.
<i>critically endangered</i>	1	The language is used by very few speakers, mostly of great-grandparental generation.
<i>extinct</i>	0	There are no speakers.

Per mesurar el *Language Vitality and Endangerment* (LVE), es va desenvolupar un qüestionari específic. La pregunta relativa a la transmissió lingüística intergeneracional té aquest aspecte (UNESCO SURVEY):

Generational language use Language is used by: 5 all generations, including children 4 most children 3 only some children 2 only grandparents and older generations 1 only the great grandparental generation 0 None
--

Com es pot veure, en aquesta pregunta no s'estableixen lindars. De manera vàcua, doncs, el català no està per sota del llindar en la transmissió. El que observem és que el català és usat per totes les generacions o grups d'edat i com a tal no corre perill. Si volguéssim parlar de transmissió en termes de percentatges, l'EULP ens ofereix la manera. Es tracta de comprovar quina proporció de persones de llengua inicial catalana parlen català amb els seus fills. Fent servir les paraules de Torres-Pla (2018, p. 116), el resultat és aquest:

L'examen de l'evolució de la transmissió intergeneracional del català durant el període 2003-2013 mostra que durant tota la dècada [...] les persones que tenen el català com a llengua primera el continuen utilitzant de manera generalitzada amb els fills.

En altres paraules, contràriament al que sosté Junyent, el català està molt per *sobre* del 40 % de transmissió.

A continuació cal veure si el català està per sota d'algun llindar determinant en l'àmbit de l'ús social.

El factor 3 del document de la UNESCO és la proporció de parlants respecte de la «població total», que no és la població total d'un territori sinó la població total *d'un grup*, on «grup» es pot referir a «the ethnic, religious, regional or national group with which the speaker community identifies» (UNESCO 2003, p. 9). (A UNESCO [2011, p. 9] ja es va identificar que «població total» era un sintagma equívoc, perquè es definia en referència al «grup etnolingüístic» però es podia confondre amb «població total del país».)

Degree of endangerment	Grade	Speaker Population
<i>safe</i>	5	All speak the language.
<i>unsafe</i>	4	Nearly all speak the language.
<i>definitively endangered</i>	3	A majority speak the language.
<i>severely endangered</i>	2	A minority speak the language.
<i>critically endangered</i>	1	Very few speak the language.
<i>extinct</i>	0	None speak the language.

En aquest cas, la pregunta del qüestionari LVE sí que conté percentatges (UNESCO SURVEY):

Proportion of speakers within the reference community

- 5 Nearly all speak the language (>90%)
- 4 The great majority speak the language (70-90%)
- 3 A majority speak the language (50-70%)
- 2 A minority speak the language (30-50%)
- 1 Very few speak the language (<30%)
- 0 None speak the language

Aquí és on apareix el mític llindar del 30 %. És aquest el llindar que el català està punt de travessar en la seva suposada «caiguda sostinguda»? En aquest punt és crucial insistir que en el cas que ens ocupa la població o comunitat de referència no són tots els habitants de Catalunya sinó el grup etnolingüístic català, que podríem definir *à la Junyent* com el conjunt de persones que tenen el català com a llengua inicial. Tot el llibre de Junyent pot ser interpretat com una interpel·lació a aquestes persones, que són el «tu» del qual depèn el futur del català: no és estrany que Junyent tanqui el llibre dient que salvar el català «és la feina que hem de fer els catalanoparlants», no pas «els catalans» en general (2020, p. 140). Vist així, a l'hora de fer valoracions en el marc de la UNESCO no ens hem de fixar en el 36,1 % de catalanoparlants habituals respecte dels 7M llargs de catalans sinó en la proporció de catalanoparlants habituals respecte dels 2M de persones de llengua inicial catalana.

Com es pot veure a la taula 7, el percentage de persones de llengua inicial catalana que declaren tenir el català com a llengua habitual està prou estabilitzat en el 90 % , i si hi sumem els catalanoparlants inicials que declaren tenir el castellà *i el català* com a llengües habituals ens enfilem al 95 %. En altres paraules, segons el factor 3 de la UNESCO, el català tampoc està greument amenaçat. Si algú diu que «parlem de reculada quan partim només d'un 40 % de parlants inicials respecte a la població total» (JUNYENT 2020, p. 36) *no és la UNESCO*.

Taula 7. Població segons llengua habitual per llengua inicial, %

			Llengua habitual		
			català	castellà	català i castellà
Llengua inicial	català	2008	91,1	2,2	6,5
		2013	90,4	4,6	4,6
		2018	89,9	4,1	5,1
	castellà	2008	9,0	76,9	13,8
		2013	11,8	80,4	7,5
		2018	10,5	80,4	8,1
	català i castellà	2008	35,4	12,3	52,3
		2013	40,1	20,4	38,6
		2018	42,3	16,2	41,0

Font: <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=4998&t=200800>>(2008), <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=4998&t=201300>>(2013) i <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=4998&t=201300>>(2018).

En resum: Junyent ha construït tota una teoria sobre el català com a llengua greument amenaçada que respona en una interpretació no gaire acurada del marc que ha desenvolupat la UNESCO per a l'estudi de la vitalitat i el perill de desaparició de les llengües. La conclusió d'aquest article és inevitable: ni les dades de l'EULP —ben analitzades— ni l'aplicació dels criteris de la UNESCO —ben interpretats— permeten afirmar que el català estigui greument amenaçat. Al debat sobre el futur del català tothom hi és benvingut, i també hi són benvingudes, per descomptat, les obres de naturalesa divulgativa, però la comunitat científica ha d'exigir a qui opti per fer servir dades científiques que es comprometin a servir el rigor científic en les seves argumentacions.

Referències

AVUI.CAT, 2008: «La llengua catalana, en perill a Andorra», *Avui*, 30-8-2008. <<http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/283626—la-llengua-catalana-en-perill-a-andorra-.html>>.

DDAA, 1979: «Una nació sense estat, un poble sense llengua», *Els Marges*, núm. 15, gener, p. 3-13.

O. ESCUDER, 2020: «Emergència lingüística», *Ara*, 13-12-2020. <https://www.ara.cat/opinio/emergencia-linguistica-oscar-escuder_129_1014193.html>

C. JUNYENT, 2005: «Conviure en la Catalunya multilingüe», *Catalan Review*, vol. XIX, núm. 1-2, p. 29-36.

C. JUNYENT (amb BEL ZABALLA), 2020: *El futur del català depèn de tu*, Barcelona: La Campana.

M. MASATS; C. TORRAS, 2011: «Capítol 1: Metodologia general de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008», dins *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi. Volum I. Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.

F. PUIGPELAT, 2008: «Perill d'extinció? L'ús social del català (11). Rodalies», *Avui*, 21-9-2008. <http://www.elpuntavui.cat/politica/article/17-politica/245761—perill-dextincio-.html>.

A. RAFANELL; A. ROSSICH, 1990: «Quin futur hi ha per a la llengua catalana», *Revista de Catalunya*, núm. 37, gener, p. 21-26.

J. TORRES-PLA, 2018: «Capítol 5. La transmissió lingüística intergeneracional», dins *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013. Volum I. Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.

UNESCO AD HOC EXPERT GROUP ON ENDANGERED LANGUAGES, 2003: *Language Vitality and Endangerment. Document adopted by the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages. Paris, 10—12 March 2003*. CLT/CEI/DCE/ELP/PI/2003/1.

UNESCO Survey: *Linguistic Vitality and Diversity*. <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00144>>

P. VIDAL, 2015: *El bilingüisme mata*, Barcelona: Pòrtic.

F.X. VILA, 2009: «La pregunta sobre la llengua habitual en les enquestes d'ús lingüístic 2003-2004: dubtes sobre la seva validesa», dins F.X. Vila (ed.), *Estudis de demolingüística. Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*, Barcelona: Institut d'Estudis catalans, p. 41-52. <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000081.pdf>.